

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

ОБЛІКОВА КАРТКА об'єкта культурної спадщини

Поселення та городище (урочище Верхній Вал) (найменування об'єкта)

Вид	Тип	Категорія пам'ятки
Археологічний	Комплекс	Місцевого значення

1. Дата утворення об'єкта:

IV – поч. III, II тис. до н. е., енеоліт, бронзовий вік, VI – IV ст. до н. е., скіфський час, IX – X, XI – поч. XIII ст., роменська культура, доба Київської Русі, кін. XVI – XVIII ст., козацький час.

2. Місцезнаходження об'єкта:

Лубни, м., Лубенська міська рада, Полтавська область, *урочища* Верхній Вал, Олійниця, Кулябки; *вулиці*: 1-й Верхній Вал, тупик вул. Верхній Вал, 2-й Верхній Вал, Нижній Вал, Олійниця, вулиці Івана Франка, Тараса Шевченка, Михайла Халєвицького, Степана Разіна, Михайла Фрунзе, площа Слави, за 1,25–2,35 км на схід, північний і південний схід (азимуту 84°–118°) від приміщення виконкому Лубенської міської ради (східна надрічкова частина міста); *майданчик уроч. Верхній Вал*: за 0,385–0,962 км на північний схід, схід і південний схід від меморіального комплексу на честь загиблих воїнів у роки Другої Світової війни на пл. Слави (азимуту 68°–133°), навпроти автодорожного мосту через р. Сула.

Географічні координати меж складових комплексу (WGS-84):

точки	градуси, мінути, секунди (datum WGS 84)	
	N	E
<i>Майданчик поселення та городища в ур. Верхній Вал</i>		
Пн. схід	50°00'54,446"	33°01'24,865"
Пн. захід	50°00'55,643"	33°01'16,135"
Захід	50°00'50,848"	33°01'08,978"
Пд. захід	50°00'43,857"	33°01'01,256"
Пд.	50°00'42,140"	33°01'06,149"
Пд. сх.	50°00'43,356"	33°01'12,107"
Сх.	50°00'48,400"	33°01'22,518"
Центр розкопу О.В. Сухобоко- ва під валом 1981-1982 рр.	50°00'49,106"	33°01'18,324"
<i>Межі Нижнього посаду в основі ур. Верхній Вал</i>		
Пн.	50°00'58,509" 50°00'59,009"	33°01'21,589" 33°01'28,224"
Пн. зх.	50°00'57,303"	33°01'17,143"
Пн. сх.	50°00'58,753"	33°01'33,844"
Сх.	50°00'48,951" 50°00'53,879"	33°01'32,241" 33°01'34,697"
Пд. сх.	50°00'44,515"	33°01'28,382"
Пд.	50°00'41,063" 50°00'43,018"	33°01'12,729" 33°01'22,701"

Посад в ур. Кулябки		
Пн.	50°00'57,101"	33°01'08,003"
Пн. сх.	50°00'55,920"	33°01'08,975"
Пд. сх.	50°00'48,634"	33°01'00,079"
Пд.	50°00'47,504"	33°00'57,109"
Пд. зх.	50°00'50,661"	33°00'47,055"
Зх.	50°00'52,763"	33°00'51,666"
Пн. зх.	50°00'55,337"	33°01'01,206"
Нагірний посад (вул. І. Франка, Т. Шевченка, пл. Слави)		
Пн.	50°00'48,631"	33°00'43,926"
	50°00'49,210"	33°00'40,906"
Пн. зх.	50°00'48,419"	33°00'36,370"
Зх.	50°00'45,495"	33°00'32,471"
Пд. зх.	50°00'37,853"	33°00'30,617"
Пд. сх.	50°00'36,971"	33°00'46,575"
Сх.	50°00'46,028"	33°00'52,498"
	50°00'47,505"	33°00'57,110"

Під'їзд у м. Лубни по вул. Т. Шевченка і С. Разіна до вул. Верхній Вал або вул. Олійниці.

3. Охоронний № пам'ятки:

Не встановлений.

4. Дати і № документів, відповідно до яких об'єкт узятो на державний облік та визначено категорію пам'ятки:

Рішення Полтавського облвиконкому № 247 від 23.04.1982 р. щодо поставки на облік як пам'ятки археології місцевого значення.

5. Функціональне використання:

Сучасне	Первісне	Інші (протягом часу існування об'єкта)
Житлова забудова, присадибні ділянки, садки, асфальтовані вулиці. Схили, порослі деревами і чагарниками.	Поселення, городище, фортеця полкового міста Лубни	Житлова забудова різних епох, будівельні роботи зі спорудження фортеці. Проведення археологічних розкопок 1939, 1981-1982 рр.

6. Стислий опис об'єкта:

Розташування об'єкта	<i>Поселення</i> епохи енеоліту, бронзового віку, скіфської доби, роменської культури і давньоруського часу (літописне «місто» Лубно), залишки <i>городища</i> й осередку <i>полкової фортеці</i> м. Лубни козацького періоду, знаходяться у східній — південно-східній частині міста, в урочищах Верхній Вал, Нижній Вал та Олійниця, оточуючи останець третьої надзапальної тераси правого берега Сули заввишки 52–63 м над рівнем заплави, з абсолютною висотою 148,2 м, з розташованими за його повздожною віссю (з північного сходу – півночі на південний захід – південь) вулицями 1-й та 2-й Верхній Вал. Центральна і, вірогідно, укріплена частина роменсько-давньоруського поселення, а також дводільного Великого і Малого (шерншанця) замків полкової фортеці, займала безпосередньо ур. Верхній Вал. Цей останець має форму виразного видовженого чотирикутника-трапеції, з кількома скругленими виступами у вигляді невеликих мисів з широтних боків, досить круті й ескарповані місцями у
----------------------	---

	два уступи схили, з наявністю неширокого підвищення в основі — з південно-східного – східного боків (ур. Нижній Вал), де розміщувалася ділянка надзаплавного селища-посаду), зверненого до Сули. Остання досить близько (за 0,2–0,4 км) протікає з північного і південного сходу. Останець має розміри: 730 (з південного заходу на північний схід) x 100–220 м, загальну площу — понад 10 га. Фортифікаційні споруди городища й укріпленого острогу давньоруського часу, що свого часу охоплювали значний масив останця (площею разом зі схилами понад 12,5 га), на поверхні майже не збереглися. Більш помітними є сліди фортифікації Великого замку козацького часу. Із заходу (вздовж Ботинічового або Олійницького яру) і півночі це підвищення відділене від масиву плато глибокими долинами струмків (до 30–50 м) — Ботинічового та дещо більшого Луб'янки — правої притоки р. Сули. Схили лівого берега Луб'янки навпроти північної частини Верхнього Валу і прилягаючого до нього із заходу – південного заходу мису корінного берега, з урочищем Кулябки, абсолютною висотою 152,3 м, а також ділянкою плато між вул. І. Франка і Т. Шевченка, площею Слави (абсолютна висота 152,7 м), у давньоруський час стали місцем розташування посаду, пізніше ввійшли до території верхнього міста-«города», оточеного укріпленнями Лубенської фортеці. Місцем влаштування посаду на території ур. Кулябки був трикутний у плані мис, звернений із деяким пониженням в бік долини Луб'янки на північний схід, розмірами 600 x 100–260 м, площею близько 7,5 га по вершині (16,5 га разом зі схилами) і відносною висотою над заплавою Сули 67,5 м, що за козацького часу наполовину ввійшов до укріплень фортеці. Нагірна частина селища займала умовний чотирикутник між вул. С. Разіна, Т. Шевченка та І. Франка (на захід – до приміщення Лубенського міського будинку культури) розміром 280 x 460 м, площею близько 8,5 га, — найбільш підвищений над заплавою ріки на 67,5 м. Вірогідно, забудованою за давньоруської епохи були лише краї надсхилля цієї ділянки мису. За Руїни і Гетьманщини цю частину плато зайняла житлова та громадська забудова полкового центру, зокрема, тут на уступі південно-східного схилу існував (з 1700 р.) дерев'яний п'ятизрубний п'ятибанний собор Різдва Богородиці, позначений на плані фортеці 1748 р. інженер-прапорщика О. І. Рігельмана (з візою полковника Д. де Боскета). На південному виступі плато, що виразно виступав до заплави, по сучасній вул. І. Франка знаходилася «стара» мурована Варваринська церква, споруджена на початку XVIII ст. Схили останця і прилеглих місів вкриті насадженнями дерев і кущів, котрі утримують від ерозії круті скати ярів та ескарповані з південного сходу ділянки, оточені вузькими міськими вулицями. Поселення і городище розташоване на ділянках земель комунальної та в ряді випадків (у межах садибної забудови) приватної власності.
Характеристика об'єкта	Культурні нашарування Верхнього Валу, особливо у підвищеній південно-західній частині останця, де знаходилося роменсько-давньоруське <i>городище</i>, – найтовщі з-поміж усіх укріплень слов'яно-руської і козацької епох на Полтавщині. Вони мають потужність від

1,8 до 2,5 м, а на окремих ділянках у центральній частині Замку неподалік валу (садиба по вул. 1-й Верхній Вал, 40) досягають 5,3 м. Зверху значною мірою перемішані земляними роботами козацької доби і Новітнього часу, проте збережені з рівнів 1,2–1,5 м і глибше. Нашарування північно-східної частини останця – колишнього Малого Замку (вул. 2-й Верхній Вал) дещо тонші – 1,2–2,2 м, поверхнево більш пошкоджені перебудовами козацької епохи.

Підвищена південно-західна частина останця (вул. 1-й Верхній Вал, колишній *Великий Замок*) має розміри 360 x 120–140 м, відповідно, площу понад 4,5 га. З північного сходу, вздовж садіб за №№ 23, 25 і 40, останець перетинає давній вибалок, використаний у фортечному будівництві за давньоруського і козацького часів. Тут зберігся відтинок потужного валу-козирка, досипаного у XVII–XVIII ст. і рештки рову давньоруської та козацької епох, протяжністю 90–110 м та висотою 5,6–8,9 м, завширшки в основі 17–30 м. Спробу зачистки масиву валу здійснив 1982 р. О.В. Сухобоков. У цій частині Верхнього Валу знаходилися первісні обвалування городища літописного «граду» Лубно, та, як здається, краще укріплена частина прилеглого «верхнього» острогу давньоруського комплексу.

Ділянка за довгою віссю підвищення всуціль забудована однопверховими садибами лубенців, більшість з яких споруджені на початку чи в середині XX ст. на неглибоких стрічкових фундаментах. Отже, їх будівництво мінімально пошкодило потужні культурні нашарування найдавнішого міського осередку. Не дивлячись на забудову і наявність садіб, вздовж вул. 1-й Верхній Вал наявні вільні для використання у туристичній діяльності та придатні для досліджень ділянки. Зокрема, з південно-східного боку вулиці, між садибами 4 та 24, де наприкінці XX ст. існував оглядовий майданчик, а також ділянка зі знесеним будинком біля садиби за № 25. З південно-західного і південно-східного боків останця, від спуску вул. С. Разіна, помітні рештки ділянок валів Замку, що обвалилися, з матеріалами давньоруського і козацького часів. З південного заходу й заходу, від спуску вул. С. Разіна й залишків огорожі полкової фортеці в Олійницькому яру, на це підвищення вели порівняно круті підйоми – в'їзди завширшки 2,5–5,5 м, що й наразі використовуються з цією метою чи для підйому на гору пішоходів.

Розташована з північного сходу незначно понижена ділянка останця по вул. 2-й Верхній Вал (місце *Малого Замку*), є дещо меншою за довжиною та вужчою. Її розміри – 310 x 130–170 м, площа, відповідно, складає близько 4 га. Останець з абсолютною висотою 144,0 м має кілька помітних виступів з північно-західного і північно-східного боків, з візуально розпізнаваними підвищеннями, які можуть належати підсиленним ділянкам валів на місці веж, принаймні, козацької фортеці, чи верхніми майданчиками на редюїтах. В'їзди на цю частину останця існували з південного заходу – від Олійниці, а також найбільш давній – з північного-заходу – з долини Луб'янки. Максимальне підвищення цієї частини останця припадає на південно-західну його половину, вздовж якої з півдня помітне, як здається, більш давнє підвищення валів (2–4 м) вздовж краю. Практично у широтному напрямку ділянку останця між садибами №№ 15 та 16 по вул. 2-й Верхній Вал перетинають залишки валу Малого Замку заввишки 0,8–1,5 м і шириною 4–6 м, добре помітні за підвищенням

в 0,4 м навіть вздовж асфальтування вулиці. На городах садиби за № 11 знаходиться округла велика заглибина, діаметром 30 м, з пологіми схилами і глибиною від рівня асфальтованого полотна вулиці 3,6 м, а від рівня навколишньої поверхні 0,8 м, належна просіву заглибини фортечного колодязя на кшталт відомих у давньоруських «градах» Нижнього Посулля, зокрема, Сніпророді поблизу с. Мацківці Лубенського району. У північно-східній частині цього останця напередодні Другої Світової війни здійснювалася спроба археологічних досліджень ділянки культурних нашарувань потужністю 1,2–2,0 м та відтинку валу. Першопочатково у північній частині Верхнього Валу вбачаються рештки роменського поселення і укріпленого острогу давньоруського городища.

1996 р. під час земляних робіт зі влаштування водопроводу поблизу ділянки валу було зруйноване ґрунтове поховання, здійснене у західному секторі орієнтування, що супроводжувалося виразним бронзовим щитковим перстнем кінця XVI–XVII ст. з тамгоподібним рельєфним зображенням на шляхетському гербі.

Забудована смуга надсхилля біля підосви останця Верхнього Валу з південного сходу, вздовж Сули, позначена пологим уступом другої тераси з абсолютною висотою 115,0 м та відносною над заплавленим пониженням близько 26–30 м, завширшки 80–100 м і довжиною 670 м по вул. Нижній Вал, є залишками *нижнього селища-посади* та *Подолу* полкового міста (площа близько 6,3 га). Місцями тут збереглися незначні підвищення обвалувань невизначеного часу. Спорадичний нагляд за земляними роботами в кінці XX ст. виявив залягання тут доволі потужних культурних нашарувань з матеріалами від епох енеоліту-бронзи до козацької доби завтовшки 0,8–1,2 м, в тому числі з добре збереженими житлово-господарськими об'єктами. 1972 р. неподалік вул. С. Разіна, за повідомленням І. І. Горенка, випадково виявили гончарний горн з керамікою XVII – початку XVIII ст., ще одне горно зруйнували дещо раніше на схилі правого берега струмка Луб'янки.

Ділянки *нагірної частини селища-посади* займали на сьогодні всуціль забудований приватними садибами мис в ур. Кулябки та підвищення плато в чотирикутнику між вул. С. Разіна, Т. Шевченка, І. Франка і площею Слави (обмежений із заходу приміщенням Лубенського міського будинку культури). Культурні нашарування тут містять матеріали давньоруського, післямонгольського і більш потужні козацького часу, перекриті незначним (0,3–0,4 м) прошарком напласувань повітового і районного міста Новітньої епохи. Під час прокладання траншей комунікацій і невеликих будівництв відзначена товщина археологічних нашарувань в 0,5–1,0 м, виявлені численні об'єкти козацької епохи, тричі знаходили сліди дерев'яного покриття центральної Мостової вулиці XVII – початку XVIII ст., що вела від Пирятинської брами міської фортеці до Соборного майдану та була вистелена з половинок масивних колод (глиб. залягання 0,6–0,7 м). Крайні західні межі поширення відкладень археологічного характеру відзначені у котлованах нових будинків по вул. І. Франка та на території СТО поряд з Будинком культури. Найбільш перспективною для досліджень є добре збережена ділянка між вул. та пров. Т. Шевченка й І. Франка, навколо збереженої поміщицької садиби – пам'ятки архітектури початку XIX ст., що тривалий час була зайнята військовою

частиною.

Значною мірою обжитими у давнину були й схили *Олійницького яру*. Практично на всіх більш-менш сплосчених ділянках і городах вздовж нього виявлено чимало знахідок ліпного й гончарного посуду роменської культури, давньоруського та козацького часів. Під час демонтажу однієї з садиб на розі вул. С. Разіна, Олійниці і підйому Верхнього Валу (вул. С. Разіна, 2) 2014 р. очищена ділянка з нашаруваннями давньоруського часу і козацької доби, виявлені контури кількох заглиблених давньоруських об'єктів.

Таким чином, доволі значний археологічний комплекс має добре виражену в рельєфі ландшафтну домінанту й осередок історичного ландшафту в ур. Верхній Вал – Замок, рештки валів, залишки посадів і мальовничі заглибини давніх ярів з історичними назвами, належачи до числа найвиразніших на Нижньосульському рубежі Київської Русі. Від нього на південний захід, вздовж схилів правого корінного берега Сули, пролягав споруджений за Володимира Святославича (після 988 р.) Посульський оборонний кордон Русі, що захищав Переяслав і Київ від нападів кочовиків.

Пам'ятка оглядалася у середині 1870-х рр. Г. С. Кир'яковим та Ф. І. Камінським, який, окрім того, виявив на Верхньому Валі уламки ліпного посуду епох енеоліту та роменської культури, а в ур. Кулябки місцезнаходження кісток мамонта, північного оленя, носорога й вироби з кременю пізньопалеолітичної епохи. Неодноразово збори підйомних матеріалів здійснювали тут у 1880-х рр. О. А. Лавренко і К. П. Бочкарьов. До колекції Лубенського музею К. М. Скаржинської з Верхнього Валу надійшла золотоординська пайцза, знахідка якої посвідчує наявність ймовірного горизонту старожитностей післямонгольської епохи.

В. Г. Ляскоронський на початку 1890-х рр. описав укріплення на мису як «меншу фортецю»: вона складалася з двох круглих, оточених валом укріплень, «злитих між собою, що утворювали ... городище овальної форми». Розміри укріплень на Валі, за дослідником – вихованцем Лубенського осередку вивчення старожитностей Лівобережжя Дніпра, складалі близько 150 x 280 м. Він же охарактеризував знахідки: «фрагменти черепків стародавнього вигляду, кістки, кахлі, скляні браслети, залізні стріли» тощо.

К. П. Бочкарьов уважав, що на Валі розміщувалося городище літописного міста Лубен. Це, на його думку, підтверджувалося планом міста 1831 р., за яким Вал традиційно названий «Замком». Дослідник наприкінці XIX ст. фіксував сліди укріплень бастионного типу, відзначав наявність потужних культурних нашарувань доби пізнього українського середньовіччя з битою цеглою, перепаленими будівельними рештками, уламками гончарного посуду і скла.

Розкопками М. В. Кузнецова 1939 р. на Малому Замку встановлене майже повне руйнування культурних нашарувань попередніх епох під час підсилення укріплень полкового міста. На 2-му Верхньому Валі визначена товщина відкладень XVII–XVIII ст. — понад 2 м, — та виявлена кераміка роменської культури і XI–XII ст., наявна у вмісті пізніших нашарувань.

Культурні шари Верхнього Валу містять різночасові матеріальні рештки й горизонти відкладень ряду епох. Зокрема, у збірці Лубенського краєзнавчого музею, зі складу зборів І. І. Горенка,

наявні доволі виразні орнаментовані вінця і стінки ліпних посудин енеолітичної пивихинської культури, уламки ліпної кераміки доби пізнього бронзового віку та скіфського часу, фрагменти гончарного посуду черняхівської культури. Відомі знахідки на поверхні й схилах останця римських та візантійських монет. Зразки кераміки вказаних епох виявляли під час розвідкових обстежень у 1945, 1950–1953 рр. Ф. Б. Копилов і 1947 рр. І. І. Ляпушкін.

Краще представлені матеріали пізнього етапу роменської культури X – початку XI ст. (включаючи уламки гончарного посуду з манжетами), та давньоруського гончарного рубежу XI–XII — середини XIII ст. Це добре відображено у зборах М. Д. Ренского 1923 р. (Лохвицький краєзнавчий музей), Ф. Б. Копилова, І. І. Ляпушкіна (Ермітаж, ВПК, оп. № 91), І. І. Горенка (Лубенський краєзнавчий музей) і колекціями випадкового походження останнього музейного закладу. Серед них найкраще представлені матеріали XVII–XVIII ст., з-поміж яких наявні уламки гончарного посуду кінця XVI ст., комплекси монетно-речових скарбів, зразки предметів озброєння, прикраси тощо.

Раскопками О. В. Сухобокова 1981–1982 рр. (310 м²) досліджена частина конструкції захисного валу, що включала три будівельних періоди спорудження стін, в тому числі середній, зі слідами реконструкції середини – кінця XII ст. Ним же розчищений в основі валу котлован роменського заглибленого в ґрунт житла, у заповненні якого, поряд з ліпним посудом та гончарною керамікою X–XI ст., виявлені: залізний наконечник стріли IX–X ст., сокира XI ст. й залягаючі над ними вище уламки скляних браслетів.

За М. В. Кузнецовим і І. І. Горенком, окремі знахідки давньоруської кераміки відомі на сусідньому на захід мису в ур. Кулябки і на плато на північ від комплексу, вздовж сучасних вул. С. Щелканова та Монастирської (кол. К. Маркса). Збори О. В. Сидоренка 1990–2011 рр. виявили уламки давньоруського посуду вздовж вул. І. Франка та навіть неподалік Будинку культури по пров. Т. Шевченка. На схилі спуску вул. С. Разіна трапилася унікальна знахідка золотої візантійської монети — тремісіса херсонеського узурпатора влади у Костянтинополі Варди Філіпіка (711–713).

Інвентаризаційні обстеження комплексу здійснені О. Б. Супруненьком та К. М. Мироненком восени 2015 р., на замовлення Управління культури виконкому Лубенської міської ради.

Необхідно зазначити, що літописне «місто» Лубен згадується у «Повчанні» Володимира Мономаха під час опису подій 1107 р., а також у статтях під 1107 р. Лаврентіївського й Іпатіївського списків «Повісті минулих літ». Літописну назву «граду» «Лубьно» (Лубен) дослідники, вслід за О. С. Стрижаком, сприймають як «крите лубом» або гонтом, припускаючи, що вона походить від найменування сіверянського поселення на підвищенні, що дало ім'я невеличкій річечці край його подошви (Луб'янка).

У люстрації Канівського замку 1552 р. всі навколишні угіддя іменуються «земля Лубни», а за грамотою Сигізмунда III Вази від 16 січня 1591 р. Олександру Вишневецькому була дозволена побудова замку Олександрова на «врочищі Любне». Тим не менше, О. М. Лазаревський уважав, що «місто» Олександров було споруджене на давньоруському городищі.

З часом, ототожнення літописного «граду» з Верхнім Валом укорінилося. Подання місцевих краєзнавців потрапили до кількох випусків «Української радянської енциклопедії» із зазначенням місця знаходження фортеці, спорудженої Володимиром Святославичем. Створений прецедент постулату в енциклопедичних статтях був документований матеріалами розкопок 1981–1982 рр. і, таким чином, Лубни 1988 р. відзначили своє тисячоліття.

На сьогодні, за результатами розкопок О. В. Сухобокова, російські дослідники висловлюють певні сумніви щодо тисячолітньої історії міста й справедливості його локалізації. Ю. Ю. Моргунов вважає, що «важко відшукати внаслідок невеликих розкопок на величезному підвищенні Верхнього Валу давньоруське городище». Невеликі дослідження сповна не заповнили майже сторічну лакуну між роменським і давньоруським періодами життя на поселенні. Він впевнений, що матеріали розкопок тільки підтвердили відсутність спадковості між роменським та давньоруським населенням Верхнього Валу. Поки що вся відома у Лубнах давньоруська кераміка чітко відображає лише літописну дату першої згадки про населений пункт. Наявність під насипом валу роменської напівземлянки з уламками скляних браслетів у заповненні та відсутність інших підстав для датування вказує на двозначність твердження про те, що місто могло виникнути наприкінці X ст. і ставить під сумнів існування валу укріплення роменської культури й самого городища переддержавного періоду. Заперечення з цього приводу викликає і відсутність біля Верхнього Валу твердого броду, про який сповіщають джерела.

Ю. Ю. Моргунов убачає за місце розташування літописного Лубена територію Мгарського монастиря, де Раїною Могилянкою була закладена обитель на місці битви з «нечестивими» половцями, знаходився найближчий до сучасних Лубен твердий брід через Сулу. За рікою дорога продовжувалася через заплавні болота і піщану косу, що впиралася у лівий корінний берег. Ця дорога функціонувала майже до середини XIX ст. На думку дослідника, мгарський варіант розташування давньоруської фортеці особливо цікавий тим, що в цьому випадку виникає тотожність ситуації 1107 р., коли половці перед нападом знаходилися на лівому березі біля Лубену, а князі «бродили через Сулу и кликнула по них. Половци же ужасошася, от страха не возмогоша ни стяга поставити, побегоша хватаще кони, а дружины пеши побегоша».

Та, наявна інформація й результати обстежень упевнюють, не дивлячись на певні розбіжності у твердженнях дослідників, про фактично визнану локалізацію літописного «граду» на місці Лубен та наявність на Верхньому Валі значного роменсько-давньоруського комплексу пам'яток, життя на якому було започаткове ще у віддалені епохи енеоліту – бронзового і раннього залізного віків, а також продовжувалося, зберігаючи стару назву і за козацького часу. За давньоруської доби літописний Лубен знаходився на торованому шляху до половецького степу і був центром значної та добре укріпленої ділянки оборони проти половців. За козацької епохи місто, розташоване на старих давньоруських укріпленнях і селищах-посадах, виявилось одним з найбільших полкових центрів на Лівобережжі Дніпра. Його історія тісно пов'язана з козацько-селянськими війнами 1637–1638 рр. під проводом П. Павлюка, К. Скидана та Я. Остряниці, коли

	повсталі взяли Лубни штурмом, а також визвольної війни українського народу 1648–1654 рр., внаслідок якої з-під Лубен з польсько-шляхетськими військами втівав сам князь Ієремія (Михайло) Вишневецький. Загальна площа ділянок під рештками комплексу перевищує 35 га і має бути уточнена землепорядними роботами. Колекції з розвідок Г. С. Кир'якова, Ф. І. Камінського, О. А. Лавренка зберіглися частково з-поміж предметів Лубенського музею К. М. Скаржинської у зібранні Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського, збори М. Д. Ренського – у Лохвицькому краєзнавчому музеї, знахідки І. Я. Плєскача, І. І. Горенка, частково Ф. Б. Копилова — у Лубенському краєзнавчому музеї, Ф. Б. Копилова — у наукових фондах Інституту археології НАН України, І. І. Ляпушкіна — у Державному Ермітажі, матеріали розкопок М. В. Кузнецова — втрачені, а кілька знахідок наявні у колекції Національного музею історії України, розкопок О. В. Сухобокова — в Лубенському краєзнавчому музеї. За історико-архітектурним опорним планом м. Лубни весь останець Верхнього Валу визначений територією <i>пам'ятки археології місцевого значення</i>, а межі посадів — переважно як <i>зони охорони археологічних культурних нашарувань</i>. <i>Предметом охорони комплексу</i> є збереження стародавніх культурних нашарувань епох енеоліту – бронзового віку, скіфського часу, роменської культури, укріплень та відкладень літописного «граду» Лубно давньоруської доби, решток укріплень й нашарувань полкової фортеці міста Лубни, унікального куточка історичного ландшафту Посулля та більше ніж тисячолітнього міста на Сулі. Верхній Вал, по-праву, посідає ключове місце, як <i>туристичний об'єкт</i>, і потребує створення малих меморіальних зон і місць музеєфікації археологічних комплексів з цією метою.
Наявність творів мистецтва	Твори мистецтва (нерухомі) на території комплексу відсутні. Верхній Вал, як визначна історична домінанта та ландшафтний орієнтир на в'їзді з боку Сули до історичного міста, знайшов відображення на графічних роботах і полотнах митців. Добре знаний і неодноразово публікований у ряді видань рисунок П.О. Соколовського «Верхній Вал у Лубнах» (1902 р.) надає уявлення про загальний вигляд укріплень на початку ХХ ст.

7. Перелік складових (для комплексу (ансамблю), визначного місця):

1. Останець поселення та городища, рештки полкової фортеці в ур. Верхній Вал. 2. Нижній посад-селище в ур. Поділ. 3. Культурні нашарування в яру Олійниці. 4. Верхній посад в ур. Кулябки. 5. Ділянка культурних нашарувань селища-посаду по вул. Т. Шевченка, І. Франка і пров. Т. Шевченка.

8. Ступінь схоронності:

Добрий, задовільний, незадовільний, аварійний	Стан збереження культурних нашарувань Верхнього Валу, не дивлячись на забудову, ближче до задовільного, нашарувань в ур. Олійниця та Кулябки – також ближче до задовільного, нагірного посаду — незадовільний, решток укріплень городища і
--	---

	фортеці — незадовільний. Акт обстеження технічного стану № 96 від 30 листопада 2015 р. додається.
--	--

9. Наявність науково-дослідної та науково-проектної документації на об'єкт:

Найменування документації	Рік розроблення	Автор (організація)	Місце зберігання, інв. №
Відчит	1945	Ф. Б. Копилов (Ин-т археологии АН УРСР)	Науковий архів Інституту археології НАН України, ф.е., 1945/8.
Научный отчёт	1947	И. И. Ляпушкин (Лен. отд. Ин-та археологии АН СССР)	Научный архив Ин-та истории материальной культуры РАН, ф. 35, оп. 1. — 1947. — №№ 73–75.
Науковий звіт	1982	Сухобоков О.В. та ін. (Ин-т археологии АН УРСР)	Науковий архів Інституту археології НАН України, ф.е., 1982-1983/38.
Науковий звіт	1983	Сухобоков О.В. та ін. (Ин-т археологии АН УРСР)	Науковий архів Інституту археології НАН України, ф.е., 1945/8.
Історико-архітектурний опорний план міста Лубни	2013	ДП ДП «Міськбудпроект», м. Полтава	Управління культури і мистецтв виконконкому Лубенської міської ради
Науковий звіт	2015	Мироненко К.М., Супруненко О.Б. (Центр охорони та досліджень пам'яток археології УК ПОДА)	Науковий архів Інституту археології НАН України, ф.е., 2015/ нов. надх.; Науковий архів Центру охорони та досліджень пам'яток археології УК ПОДА, ф.е., спр. 770.
Матеріали інвентаризації	2015	Мироненко К.М., Супруненко О.Б. (Центр охорони та досліджень пам'яток археології УК ПОДА)	Науковий архів Центру охорони та досліджень пам'яток археології УК ПОДА, ф. 10, спр. 199.

10. Основні джерела відомостей про об'єкт:

Архівні матеріали	Каталог Лубенского музея Е. Н. Скаржинской / Сост. Кульжинский С. К. – Рукопись. – Лубны, 1900–1902 // ДАПО. – Ф. 222. – Спр. 2. Каталог Археологического відділу Природничо-історичного музею Полтавського губенського земства / Укл. Зарецький І.А., Щербаківський В.М. – Машинопис, рукопис. – Полтава, 1906–1912 // Фонди Полтавського краєзнавчого музею ім. В. Кричевського. – Інв. книги. – Т. І. – Арк. 18–32 та ін. – №№ 383, 386, 387, 390, 393 та ін. Копилов Ф.Б. Відчит про розвідку археологічних пам'ятників середнього Посулля, від Лохвиці до м. Горошина в основному по правому березі річки Сули в 1945 р. — Машинопис. — К., 1945 // НА ІА НАНУ. — 1945/8. — Ф.е. — № 507. — 29 арк. Ляпушкин И. И. Отчет о работе Днепровской Левобережной экспедиции в 1947 г. — Машинопись, рукопись. — Л., 1947 // НА ИИМК РАН. — Ф. 35. — Оп. 1. — 1947. — №№ 73-75. — 97, 21, 35 арк. Сухобоков О.В. и др. Отчет о работах Левобережной славяно-русской экспедиции ИА АН УССР в 1979-1981 гг. — Машинопись. — К., 1979-1981 // НА ІА НАНУ. — 1982/2. — Ф.е. — № 9906. — 100 арк. Сухобоков О.В. и др. Отчет о работах Левобережной славяно-русской экспедиции в 1982-1983 гг. — Машинопись. — К., 1982-1983 // НА ІА НАНУ. — 1982-1983/38. — Ф.е. — № 20903. — 68 арк.
--------------------------	--

	Історико-архітектурний опорний план міста Лубни Полтавської області / ДП ДПІ «Міськбудпроект», м. Полтава. — Полтава, 2012. — Пояснювальна записка. — Арк. 2-4. — Карта іст. ареалів М 1: 5 000 см. Мироненко К.М., Супруненко О.Б. Звіт про обстеження пам'яток археології території міста Лубни Полтавської обл. у 2015 р. // НА ІА НАНУ. — Ф. е. — 2015/нов. надх.; НА ЦОПДА. — Ф. е. — Спр. 770. — Арк. 6-12.
Картографічні матеріали	План малороссийскому Лубенскому полковому городу. 1748 года / Сост. инж.-прапорщ. А. И. Ригельман // ЦДБІА РФ. — Фотокопія. План города Лубен с описанием в оном всех находящимся дворам, хатам и пустым местам... [3-я чв. XVIII ст.] // ЦДБІА РФ. — Фотокопія. План уездного города Лубен с показанием главнейших публичных стоений. 1787 г. // Описи Київського намісництва. — К.: Наукова думка, 1989. — Кол. вкл. XI. План г. Лубны, составл. Полтавским земством. 1900 год / Выполн. по мат-лам Полтав. отдел. архитектуры. — Лубны, 1900 // Приватна збірка О. В. Сидоренка. М-42-62-А-в. — М 1: 25 000. — Сост. 1953 г. — ГУГК при СМ СССР. — 6.Х.69 г. М-36-79-А-а. — Засулье. — М 1: 25 000. — Сост. местн. на 1987 г. — ГУГК при СМ СССР. — Изд. 1991 г.
Бібліографічні матеріали	Астряб М. Г. Лубенский Мгарский Свято-Преображенский монастырь // Тр. ПУАК. — Полтава, 1915. — Вып. 13. — С. 33-82. Акты Юго-Западной России, издаваемые Комиссиею для разбора древних актов // Акты о заселении Юго-Западной России. — К.: Университет. тип., 1887. — Ч. II. — Т. I. — С. 102. Білий П. Х. Лубни // Історія міст і сіл Української РСР: Полтавська область. — К.: УРЕ, 1967. — С. 562-582. — С. 563. Бочкарев К. П. Очерки Лубенской старины: С старинным планом и видами г.Лубен. — М.: тип. Т-ва Скор. А. А. Левенсон, 1901. — Вып. 1. — 39 с., 2 табл. — С. 6, 7, 17. Ванцак Б. С. Лубни: Путівник. — Харків: Прапор, 1988. — 136 с. Ванцак Б. С., Козюра В. М. Рідний край: навч. посібник з історії Лубенщини. — Лубни: Лубенщина, 1993. — 104 с. Ванцак Б. С., Супруненко О. Б. Подвижники українського музейництва: Григорій Кир'яков, Федір Камінський, Катерина Скаржинська, Гнат Стеллецький. — Полтава: Археологія, 1995. — 136 с. Каминский Ф. И. Следы древнейшей эпохи каменного века по р. Суле и ее притокам // Тр. III Археол. съезда. — К., 1878. — Т. I. — С. 152. Карпов Б. Г. Формы поверхности и строение земной коры в пределах Малороссии // Россия. Полное географическое описание нашего Отечества: Настольная и дорожная книга для русских людей / Под ред. Семёнова В. П. — СПб.: изд. Девріена А. Ф., 1903. — Т. 7: Малороссія. — С. 1-19, 24. Копилов Ф. Посульська експедиція 1945-1946 рр. // Археол. пам'ятки УРСР. — К., 1949. — Т. I. — С. 246-253. Кузнецов М. Розвідувальні розкопки в Лубнах // Археологія. — К., 1948. — Т. 2. — С. 145-151. Коринный Н.Н. Переяславская земля: X — первая половина XIII века. — К.: Наукова думка, 1992. — 312 с. Кропоткин В. В. Клады византийских монет на территории СССР // САИ. — М., Л.: Изд-во АН СССР, 1962. — Вып. Е 4-4. — 64 с. Кропоткин В.В. Клады римских монет на территории СССР // САИ. — М.: Изд-во АН СССР, 1961. — Вып. Г 4-4. — 136 с., 14 табл. Кулатова И. Н. Памятники археологии территории г. Лубны // 1000-летие города Лубны: Обл. науч.-практ. конф. (26-28 мая 1988 г.): тез. докл. и сообщ. — Лубны, 1988. — С. 7-8.

- Кулатова І.М. Старожитності козацької доби на Полтавщині // КСП. — Полтава: Криниця, 1993. — Вип. 1. — С. 6-16. — С. 15.
- Кучера М. П., Сухобоков О. В. и др. Древнерусские поселения Среднего Поднепровья: Археологическая карта. — К.: Наукова думка, 1984. — 196 с. — С. 151. — № 373.
- Кучера М. П. Змиевы валы Среднего Поднепровья. — К.: Наукова думка, 1987. — С. 55.
- Лазаревский А. М. Исторические очерки Полтавской Лубенщины XVII и XVIII вв. // ЧИОНЛ. — К., 1896. — Кн. 11. — Отд. II. — С. 34-203. — С. 79, 88.
- Лазаревский А. М. Лубенщина и князя Вишневецкие // Киев. старина. — К., 1896. — Т. 52. — Янв. — № 1. — С. 111-126; № 2. — Февр. — С. 215-228. — С. 222.
- Лубни: Буклет (Історична довідка для гостей міста, які прибули на освячення місця, де буде насипано Курган Скорботи) / Авт. Ванцак Б. С. — Лубни, 1990. — 4 с. — С. 2.
- Ляпушкин И. И. Днепровское Лесостепное Левобережье в эпоху железа // МИА. — М., Л.: Изд-во АН СССР, 1961. — № 104. — 382 с. — С. 363, 364. — № 255.
- Ляпушкин И. И. Славяне Восточной Европы накануне образования древнерусского государства (VIII — первая половина IX в.): Археологические очерки // МИА. — Л.: Наука, 1968. — № 152. — 192 с. — С. 71.
- Ляскоронский В. Г. Городища, курганы и длинные (змиевые) валы в бассейне р. Сулы // Тр. XI Археол. съезда. — М., 1901. — Т. 1. — С. 404-457. — С. 440-441.
- Ляскоронский Василий. История Переяславской земли с древнейших времен до половины XIII столетия. — К.: тип. Ун-та св. Владимира, 1897. — 486 с.; Изд. 2-е. — К.: тип. Гирича Н.А., 1903. — 422, III с., карта. — С. 101, 102.
- Малик В. К., Ванцак Б. С. К вопросу о происхождении топонима «Лубны» // 1000-летие города Лубны: Обл. науч.-практ. конф. (26-28 мая 1988 г.): тез. докл. и сообщ. — Лубны, 1988. — С. 9-11.
- Морачевский В. В., Карпов Б. Г., Малышева И. М. Пути, примыкающие к Киеву, и линии северной части области // Россия. Полное географическое описание нашего Отечества: Настольная и дорожная книга для русских людей / Под ред. Семёнова В. П. — СПб.: изд. Девриена А. Ф., 1903. — Т. 7: Малороссия. — С. 318-463. — С. 383, 408.
- Моргунов Ю. Ю. Лубенский участок Посульської границы в XI — XIII вв. // 1000-летие города Лубны: Обл. науч.-практ. конф. (26-28 мая 1988 г.): тез. докл. и сообщ. — Лубны, 1988. — С. 9-11. — Рис. на С. 3 обл.
- Моргунов Ю. Ю. Древнерусские памятники поречья Сулы. — Курск, 1996. — 159 с. — С. 94-98.
- Моргунов Ю. Ю. Летописный город Снепород и его округа. X — XIII вв. — СПб.: Филологический факультет, 2012. — 252 с. — С. 185.
- Николайчик Ф. Д. Исследования по истории землевладения князей Вишневецких в Левобережной Украине // ЧИОНЛ. — К., 1900. — Кн. 14. — Вып. II и III. — Отд. III. — С. 84-90, 91-192. — С. 99.
- Описи Київського намісництва 70-80-х років XVIII ст. / Відп. ред. Сохань П.С. — К.: Наукова думка, 1989. — 390, 2 с. — С. 68-71.
- Оппоков Е. В. Речные долины Полтавской губернии. — СПб.: тип. Т-ва Худож. печати, 1905. — Часть 2-я. — 475 с. — С. 134.
- Полное собрание русских летописей. — Т. 1: Лаврентиевская летопись и Суздальская летопись по Академическому списку. — М., 1962. — С. 250, 282.
- Полное собрание русских летописей. — Т. 2: Ипатьевская летопись. — М., 1962. — С. 258.

	Полтавіка: Полтавська енциклопедія в 12-ти т. / Гол. ред. О. А. Білоусько. — Т. 12: Релігія і церква. — Полтава: Полтав. літератор, 2009. — С. 355. Полтавщина: Енциклопедичний довідник / За ред. Кудрицького А.В. — К.: УЕ, 1992. — 1024 с. — С. 474-475, 478, 492. Сидоренко Г. О., Махно Є. В., Телегін Д. Я. Довідник з археології України. Полтавська область. — К.: Наукова думка, 1982. — 108 с., 2 карти. — С. 68-69. Сидоренко О. В., Шалобудов В. М. Темісіс Варди Філіпіка з Лубен // АЛЛУ. — Полтава: Археологія, 1999. — № 1 (5). — С. 3 обкл. Супруненко О. Б. Ф. І. Камінський — дослідник пам'яток археології Полтавщини // Археологія. — К., 1991. — № 3. — С. 69-75. Супруненко О. Б. Маловідомі києво-руські некрополі на Полтавщині // Роль ранніх міських центрів у становленні Київської Русі: мат-ли польового істор.-археол. семінару (серпень 1993 р.; с. Зелений Гай Сумського р-ну Сумської обл.). — Суми, 1993. — С. 59-61. — С. 60. Супруненко О.Б. Археологія в діяльності першого приватного музею України (Лубенський музей К. М. Скаржинської). — К.; Полтава: Археологія, 2000. — С. 215, 218. Сухобоков О. В. Археологические исследования к юбилею г. Лубны // 1000-летие города Лубны. Обл. науч.-практ. конф. (26-28 мая 1988 г.): тез. докл. — Лубны, 1988. — С. 3-5. — С. 3-4. Сухобоков О.В. Дніпровське Лісостепове Лівобережжя у VIII – XIII ст.: (За матеріалами археологічних досліджень 1968-1989 рр.). — К.: Наукова думка, 1992. — 216 с. — С. 147-151. Українська радянська енциклопедія. — К.: УРЕ, 1962. — Т. 8. — С. 230. Украинская советская энциклопедия. — К.: УСЭ, 1981. — Т. 6. — С. 156. Шмыткина Н. Раскопки близ г. Лубен Полтавской губ. летом 1912 г. // Древности: Тр. МАО. — М., 1914. — Т. XXIV. — С. 318-322.
--	---

11. До облікової картки додаються графічні матеріали та фотофіксація:

Найменування	Кількість	Дата виконання	Виконавець
<i>Графічні матеріали</i>			
Лубни, м., Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл. Поселення та городище на карті області.	1	2015	Коверко А.В.
Лубни, м., Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл. Поселення та городище на карті міста Лубни.	1	2015	Коверко А.В.
Лубни, м., Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл. Поселення та городище. Карта розташування, разом із курганним могильником в ур. Замкова гора (основа: М 1: 25 000).	1	2015	Супруненко О.Б., Коверко А.В.
Лубни, м., Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл. Поселення та городище. Детальна карта розташування, за «Архітектурним історико-опорним планом м. Лубни» (основа: М 1: 5 000).	1	2013	ДП ДПІ «Міськбудпроект»
Лубни, м., Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл. Поселення та городище. Генеральний план, з нанесенням охоронної зони та зони охорони археологічних культурних нашарувань селищ посаду (основа: М 1: 5 000).	1	2015	Супруненко О.Б., Коверко А.В.

Лубни, м., Лубенська міська рада, Полтавська обл. План малоросійському Лубенському полковому городу. 1748 года.	1	1748	Ригильман А.И.
<i>Фотофіксація</i>			
Лубни, м., Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл. Поселення та городище на космічному фотознімку, з нанесенням охоронної зони пам'ятки археології місцевого значення та ділянок охорони археологічного культурного шару. <i>За програмою «Google Earth».</i>	1	2015	Шерстюк В.В., Супруненко О.Б., Коверко А.В.
Лубни, м., Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл. Поселення та городище. Загальний вигляд з лівобережної заплави Сули. <i>Зі сходу.</i>	1	2015	Супруненко О.Б.
Лубни, м., Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл. Поселення та городище. Вигляд на Великий замок з мосту через Сулу. <i>Зі сходу – північного сходу.</i>	1	2015	Супруненко О.Б.
Лубни, м., сучасна Лубенська міська рада, Полтавська обл. Вигляд на заплаву Сули й міст через річку з валу в ур. 1-й Верхній Вал. <i>Із заходу.</i>	1	1908	Фотолистівка, автор фото невідомий.
Лубни, м., Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл. Вигляд з рову край Великого замку на заплаву й міст через Сулу. <i>Із заходу – північного заходу.</i>	1	2015	Супруненко О.Б.
Лубни, м., Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл. Ділянки відтинків валу городища і Великого замку на подвір'ях садиб по вул. 1-й Верхній Вал, 35 і 40. <i>З південного заходу.</i>	2	2015	Супруненко О.Б.
Лубни, м., Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл. Найвища ділянка валу городища і Великого замку під садибою по вул. 1-й Верхній Вал, 40, на місці розкопу О.В. Сухобокова 1982 р. <i>З північного заходу (з боку садиби за № 3).</i>	2	2015	Супруненко О.Б.
Лубни, м., Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл. Вільні від забудови ділянки городища між садибами №№ 4 і 24 та поряд із садибою № 25 по вул. 1-й Верхній Вал. <i>З південного сходу і сходу.</i>	2	2015	Супруненко О.Б.
Лубни, м., Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл. Ділянка валу Малого замку по вул. 2-й Верхній Вал, між садибами №№ 15 і 16. <i>З південного заходу.</i>	1	2015	Супруненко О.Б.
Лубни, м. Вул. 2-й Верхній Вал, садиба № 15. Перстень з поховання кін. XVI – XVII	1	2015	Сидоренко О.В.

ст. Бронза.			
Лубни, м., Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл. Заглибина фортечного колодязя Малого замку по вул. 2-й Верхній Вал, 11. <i>З південного заходу.</i>	1	2015	Супруненко О.Б.
Лубни, м., Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл. В'їзд до Великого замку, по вул. 1-й Верхній Вал. <i>Із заходу (зі спуску вул. С. Разіна).</i>	1	2015	Супруненко О.Б.
Лубни, м., Кулябки, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл. Мис, свого часу зайнятий верхнім посадом. Північно-західна і південно-східна частини, по вул. М. Халявицького. <i>Із заходу та північного сходу.</i>	2	2015	Супруненко О.Б.
Лубни, м., Олійниця, ур. і площа Слави, Лубенська міська рада, Полтавська обл. Олійницький яр та долина струмка Луб'янки. Ділянка в центральній частині фортеці. <i>З південного і заходу.</i>	2	2015	Супруненко О.Б.
Лубни, м., площа Слави та вул. Шевченка, Лубенська міська рада, Полтавська обл. Територія нагірного посаду і центру фортеці полкового міста. <i>З півночі і північного сходу.</i>	2	2015	Супруненко О.Б.
Лубни, м., вул. С. Разіна, Лубенська міська рада, Полтавська обл. Вершина Олійницького яру і в'їзд до Верхнього Валу. Зруйнована ділянка на місці садиби за № 2 з культурними нашаруваннями давньоруського і козацького часу. <i>З півночі.</i>	1	2014	Сидоренко О.В.
Лубни, м., вул. С. Разіна, 2, Лубенська міська рада, Полтавська обл. Зруйнована ділянка культурних нашарувань на місці садиби за № 2 з господарським об'єктом давньоруського часу. <i>З північного заходу.</i>	1	2014	Сидоренко О.В.
Лубни, м., вул. С. Разіна, 2, Лубенська міська рада, Полтавська обл. Уламки вінець гончарного давньоруського посуду XI – поч. XIII ст. на фрагмент горщика енеолітичної пивихинської культури. <i>Кераміка.</i>	1	2015	Супруненко О.Б., Коверко А.В.
<i>Іконографія, кресленики досліджених комплексів та рисунки знахідок</i>			
Лубни, м., сучасна Лубенська міська рада, Полтавська обл. Верхній Вал. <i>З лівого берега Сули.</i>	1	1902	Соколовський П.О.
Лубни, м., сучасна Лубенська міська рада, Полтавська обл. Вигляд міста – ділянки нагірної частини посаду і фортеці. <i>Із західних відрогів схилів корінного берега Сули.</i>	1	1900-ті	Ходорківський М.
Лубни, м., Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл. 1 – план залишків укріплень (за В. Г. Ляскоронським, 1901); 2 – генералізована топографічна зйомка	1	1996	Моргунов Ю.Ю.

ділянки Верхнього Валу із зоною розповсюдження нашарувань археологічного характеру (за Ю. Ю. Моргуновим, 1996); 3 – схема розміщення шурфів і розкопів О. Б. Сухобокова вздовж вул. 1-й Верхній Вал (за О. В. Сухобоковим, 1983); 4 – профілі вінець давньоруського гончарного посуду (за збіркою Лубен. КМ); 5–8 – давньоруська кераміка зі зборів І. І. Горенка; 9 – профілі вінець давньоруського посуду (за І. І. Ляпушкіним, 1947).			
Лубни, м. на округа, Лубенський, Гребінківський та Оржицький райони, Полтавська обл. Давньоруські городища і поселення навколо літописного «міста» Лубен.	1	2012	Моргунов Ю.Ю.
Експлікація до рис. 4 і 5. Умовні позначення.	2	2013	ДП ДПІ «Міськбудпроект»

Облікову картку склали:

Посада та назва організації	Спеціальність, кваліфікаційний рівень	Прізвище, ініціали	Підпис	Дата складання
Провідний науковий співробітник Центру охорони та досліджень пам'яток археології Управління культури Полтавської облдержадміністрації, заслужений працівник культури України	кандидат історичних наук, старший науковий співробітник	О.Б. Супруненко		30.12.2015
Завідуючий відділом Центру охорони та досліджень пам'яток археології управління культури Полтавської облдержадміністрації	спеціаліст	К.М. Мироненко		30.12.2015

Керівник органу охорони культурної спадщини —
Начальник Управління культури Полтавської облдержадміністрації
Г.І. Фасій

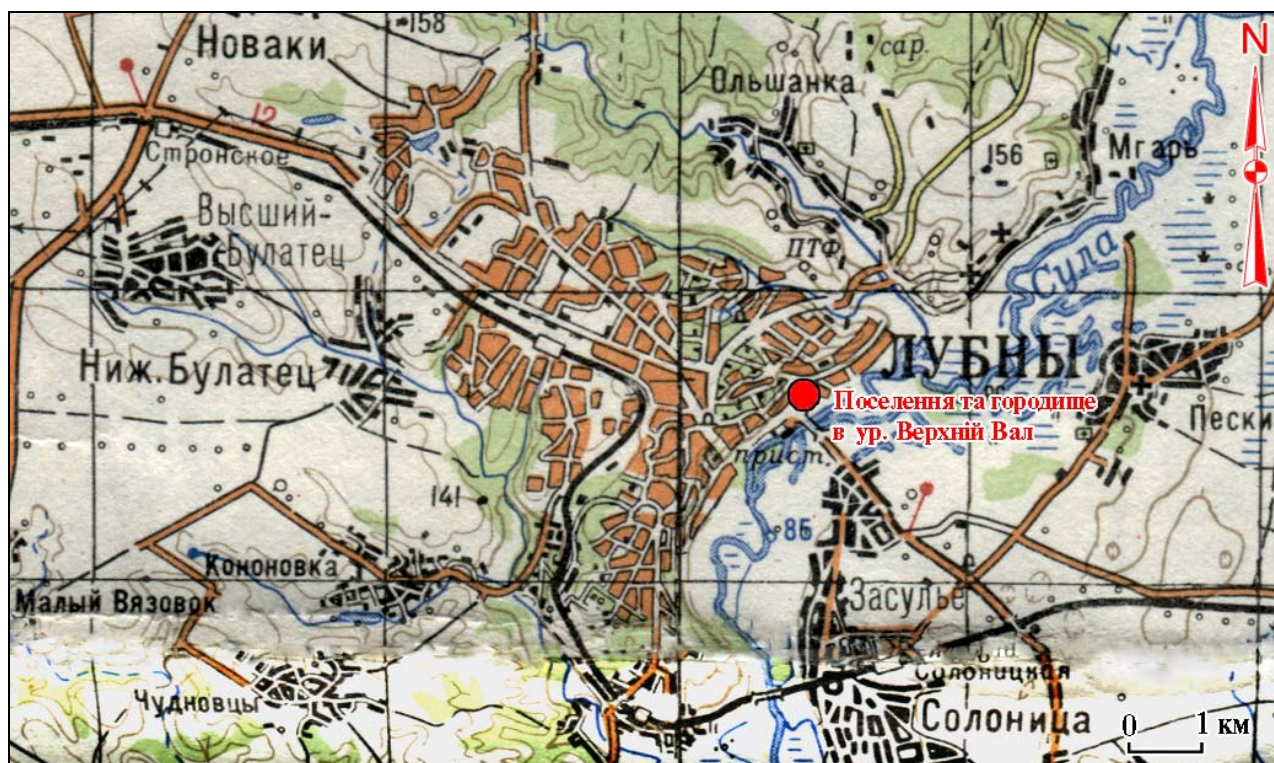
 (ініціали, прізвище, підпис, печатка)

Ілюстрації

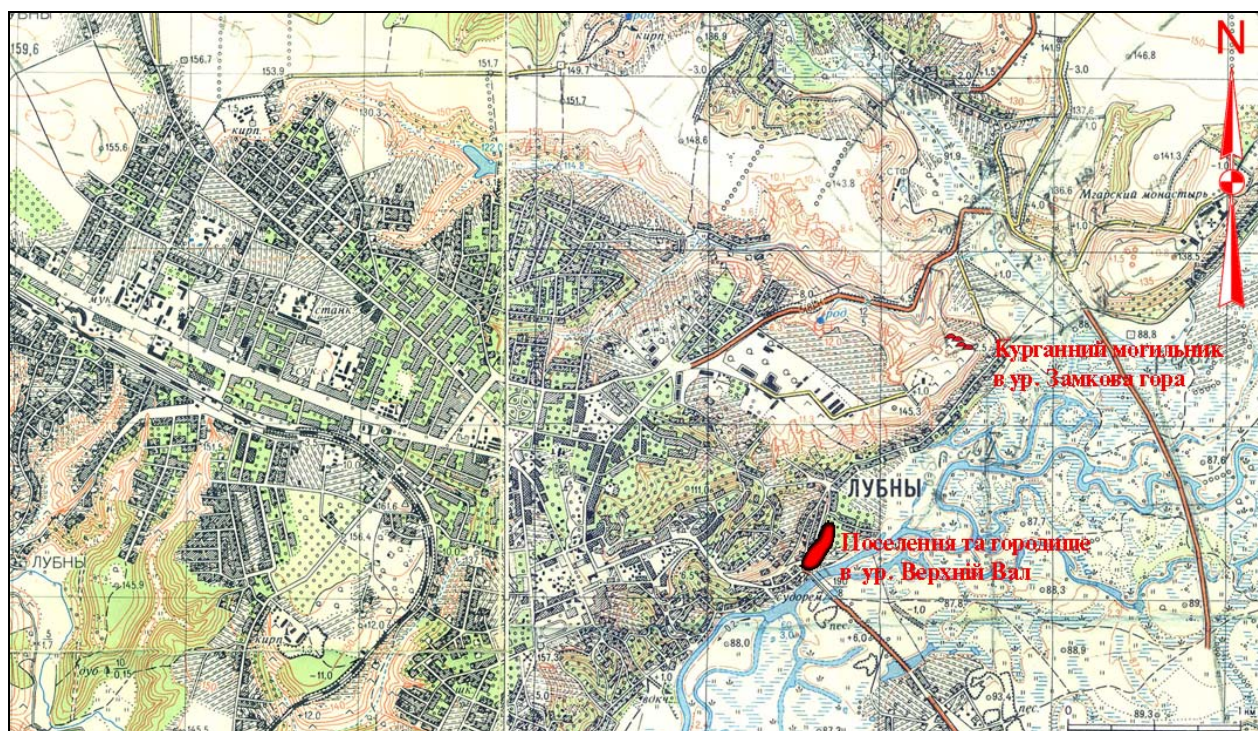
1. Лубни, м., Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл.
Поселення та городище на карті області.

Підг. Коверко А.В., 2015.

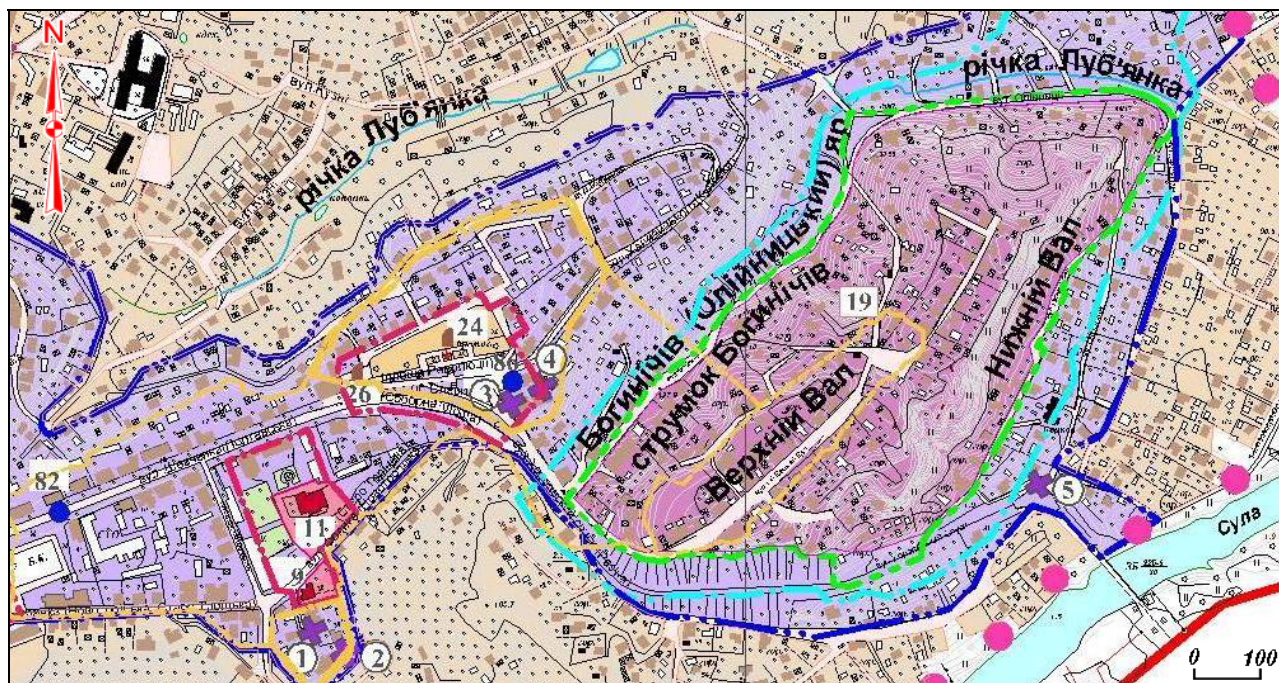
2. Лубни, м., Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл.
Поселення та городище на карті міста Лубни.

Підг. Коверко А.В., 2015.

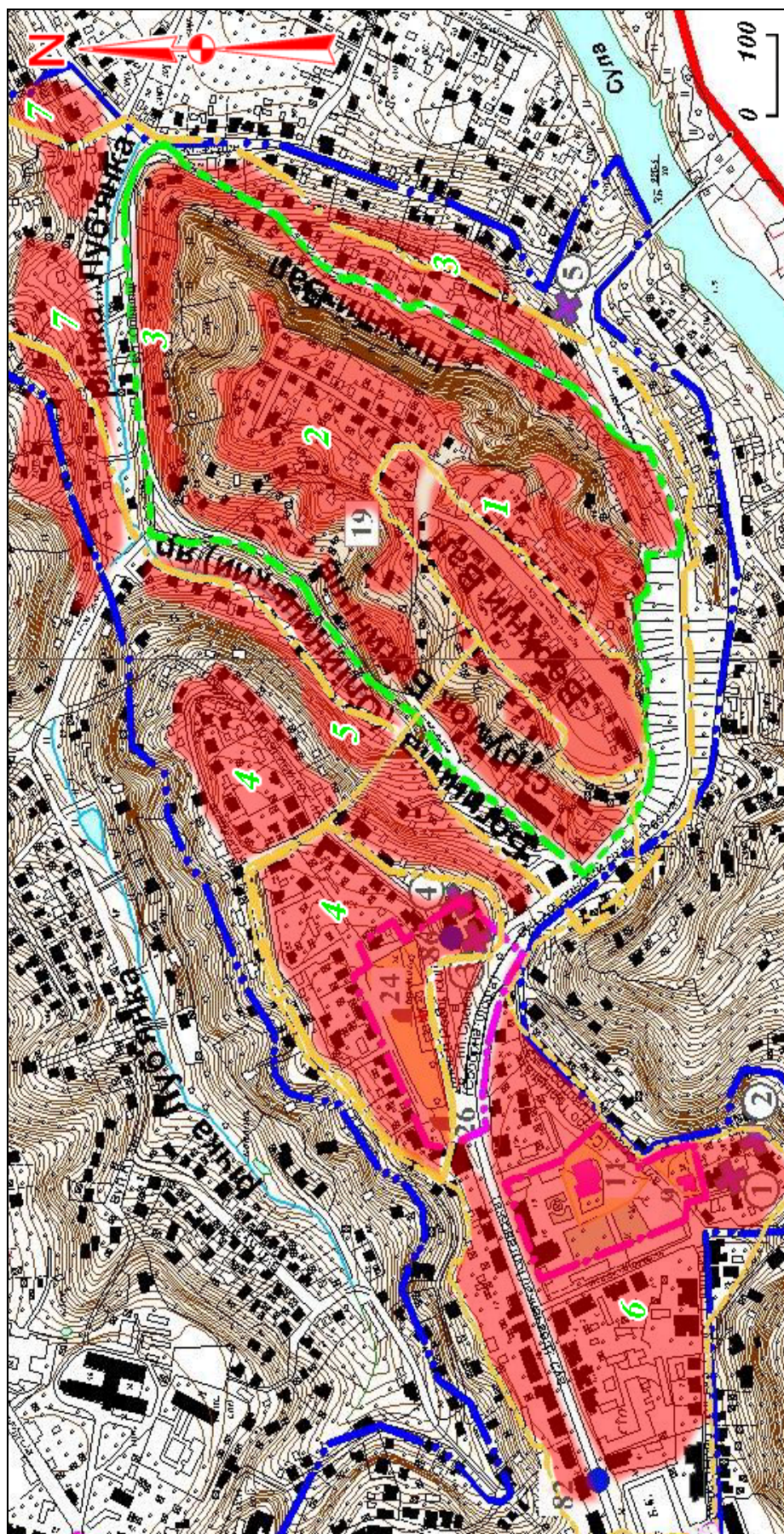
3. Лубни, м., Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл.
Поселення та городище. Карта розташування, разом із курганним
могильником в ур. Замкова гора (основа: М 1: 25 000. — М., 1983).

Підг. Супруненко О.Б., Коверко А.В., 2015.

4. Лубни, м., Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл.
Поселення та городище. Детальна карта розташування, за «Архітектурним
історико-опорним планом м. Лубни» (основа: М 1: 5 000).

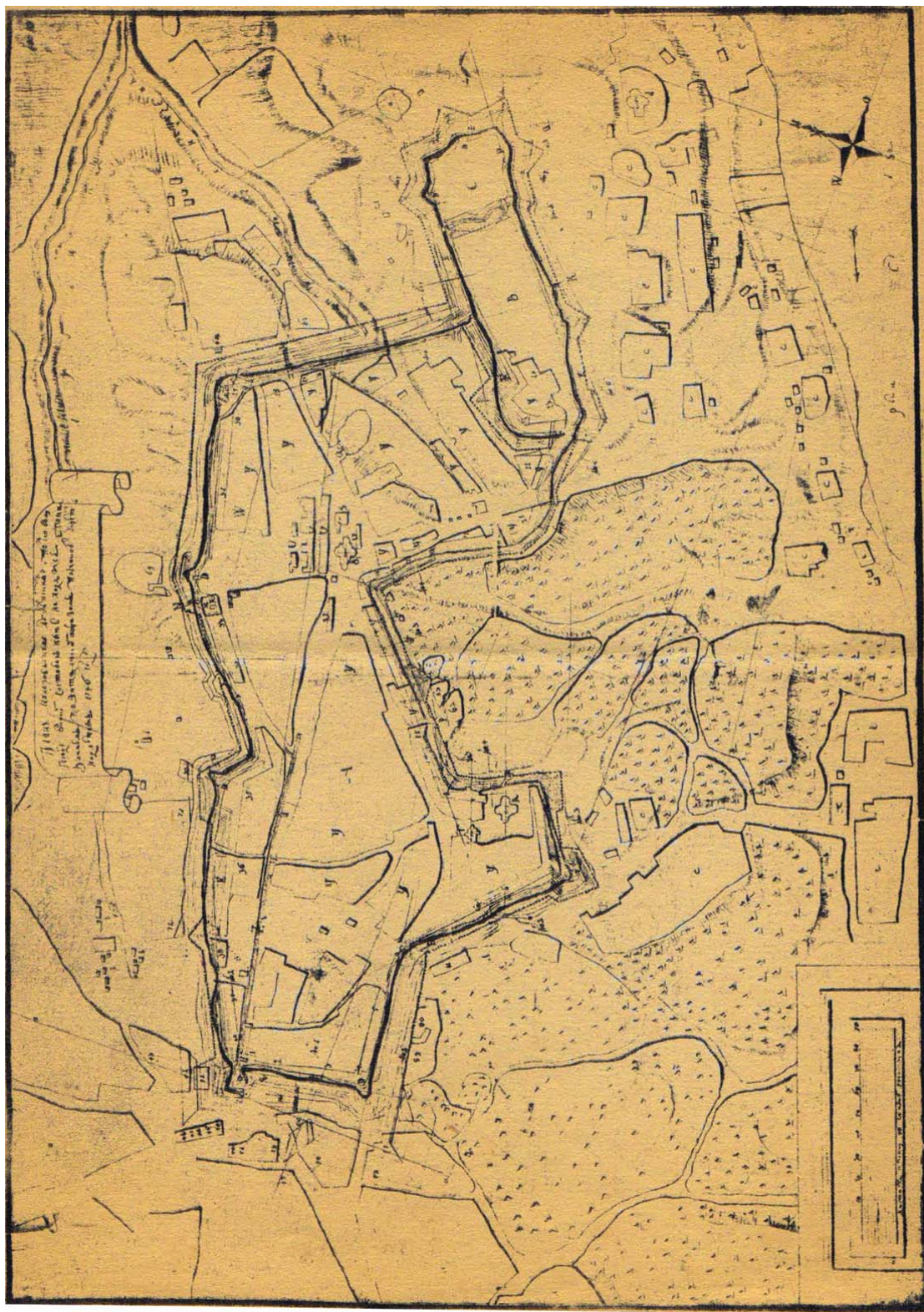
Підг. ДП ДП «Міськбудпроект», 2013.

5. Лубни, м., Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл. Поселення та городище. Генеральний план, з нанесенням охоронної зони та зони охорони археологічних культурних нашарувань селищ посаду (основа: М 1 : 5 000. — К., 2010).

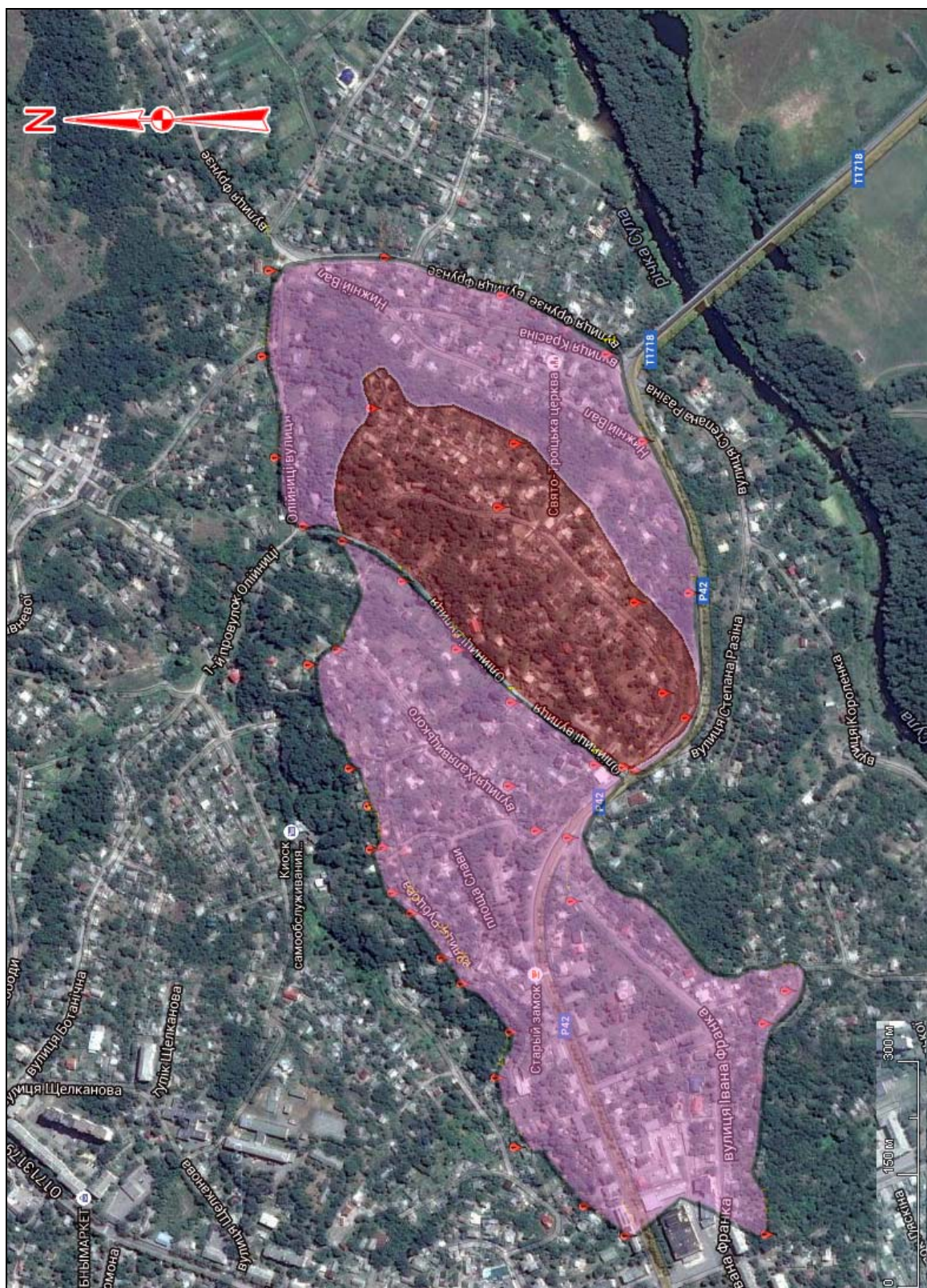
1 – городище в ур. 1-й Верхній Вал, Великий замок; 2 – острог і рештки укріплень в ур. 2-й Верхній Вал, Малий замок; 3 – нижній посад в ур. Поділ; 4 – верхній посад в ур. Кулябки; 5 – культурні нашарування вздовж яру Олійниці; 6 – нагірне селище-посад та культурні нашарування центру полкової фортеці; 7 – культурні нашарування селищ на лівому березі Луб'янки та в основі схилу корінного берега.

За основою ДП ДП «Міськбудпроект», підг. Супруненко О.Б., Коверко А.В., 2015.

6. Лубни, м., Лубенська міська рада, Полтавська обл. План малоросійському Лубенському полковому городу. 1748 года.

Сост. инж.-прапорщ. А. И. Ригильман, 1748.

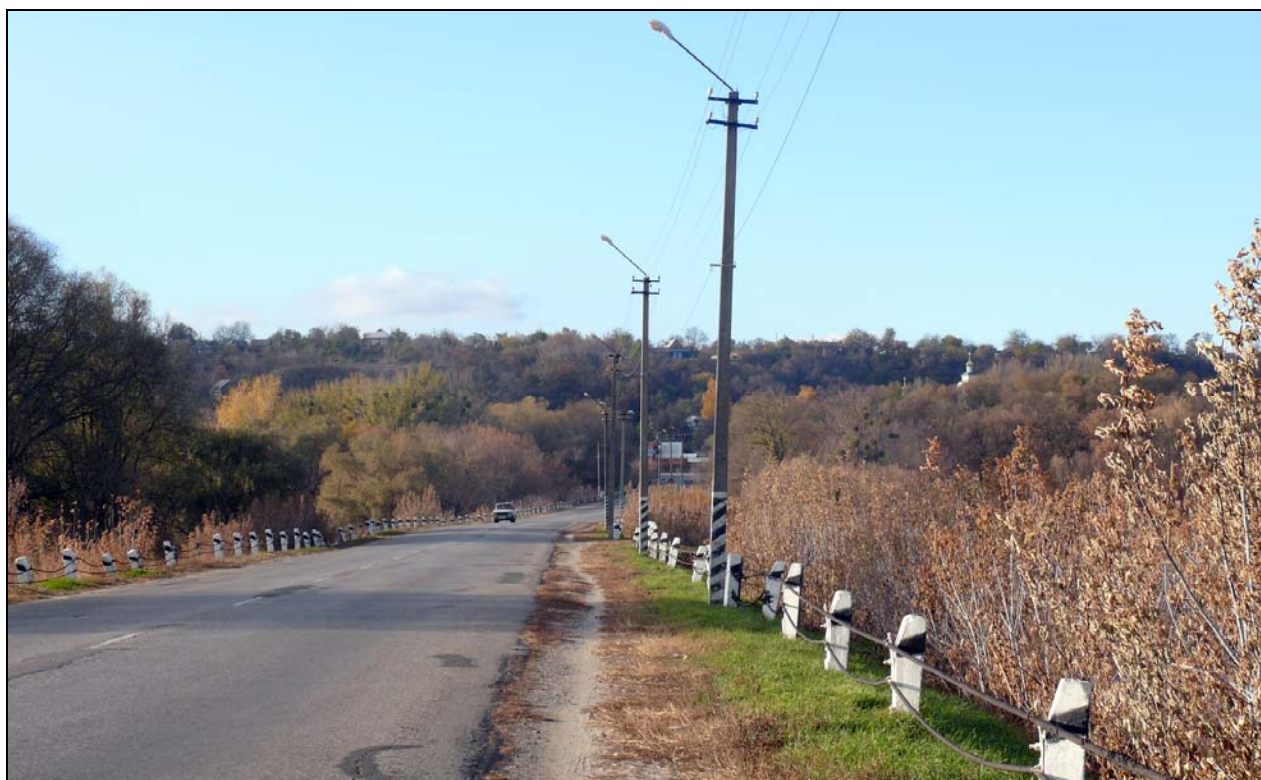
7. Лубни, м., Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл. Поселення та городище на космічному фотознімку, з нанесенням охоронної зони пам'ятки археології місцевого значення та ділянок охорони археологічного культурного шару (фіолетовим кольором, червоні позначки – точки зйомки географічних координат). За програмою «Google Earth».

Підг. Шерстюк В.В., Супруненко О.Б., Коверко А.В., 2015.

8. **Лубни, м.,** Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл.
Поселення та городище. Загальний вигляд з лівобережної заплави Сули.
Зі сходу.

Фото Супруненко О.Б., 2015.

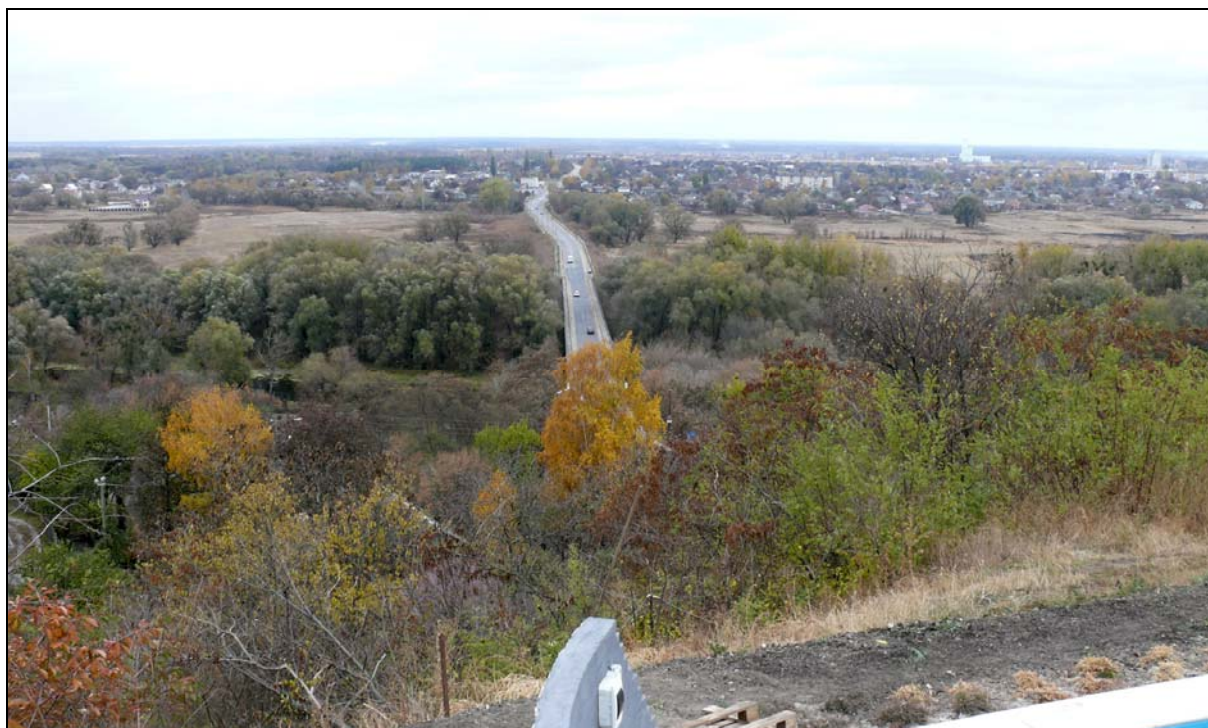
9. **Лубни, м.,** Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл.
Поселення та городище. Вигляд на Великий замок з мосту через Сулу.
Зі сходу – північного сходу.

Фото Супруненко О.Б., 2015.

10. **Лубни, м.**, сучасна Лубенська міська рада, Полтавська обл.
Вигляд на заплаву Сули й міст через річку з підвищення валу
в ур. 1-й Верхній Вал. *Із заходу.*

За фотолистівкою, 1908.

11. **Лубни, м.**, Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл.
Вигляд з рову край Великого замку на заплаву й міст через Сулу.
Із заходу – північного заходу.

Фото Супруненко О.Б., 2015.

12-13. **Лубни, м.,** Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл.
Ділянки відтинків валу городища і Великого замку на подвір'ях садиб по вул. 1-й Верхній Вал, 35 і 40. *З південного заходу (з боку майданчика городища).*

Фото Супруненко О.Б., 2015.

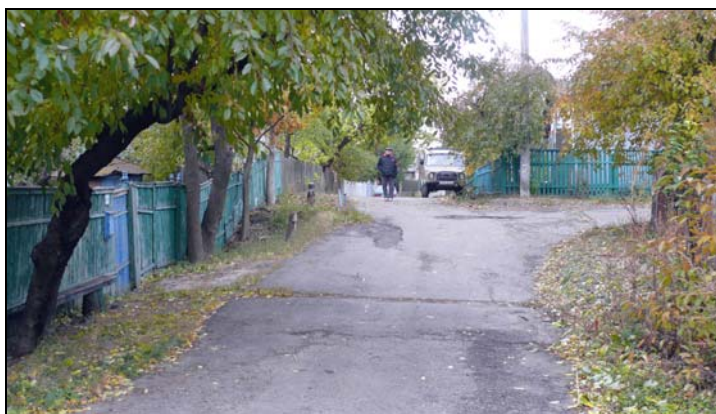
14-15. **Лубни, м.,** Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл.
Найвища ділянка валу городища і Великого замку під садибою по вул. 1-й Верхній Вал, 40, на місці розкопу О.В. Сухобокова 1982 р.
З північного заходу (з боку садиби за № 3).

Фото Супруненко О.Б., 2015.

16-17. **Лубни, м.,** Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл.
Вільні від забудови ділянки городища між садибами №№ 4 і 24 та поряд із садибою № 25 по вул. 1-й Верхній Вал. *З південного сходу і сходу.*

Фото Супруненко О.Б., 2015.

18. Лубни, м., Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл.
Ділянка валу Малого замку по вул. 2-й Верхній Вал, між садибами №№ 15 і 16.
З південного заходу.

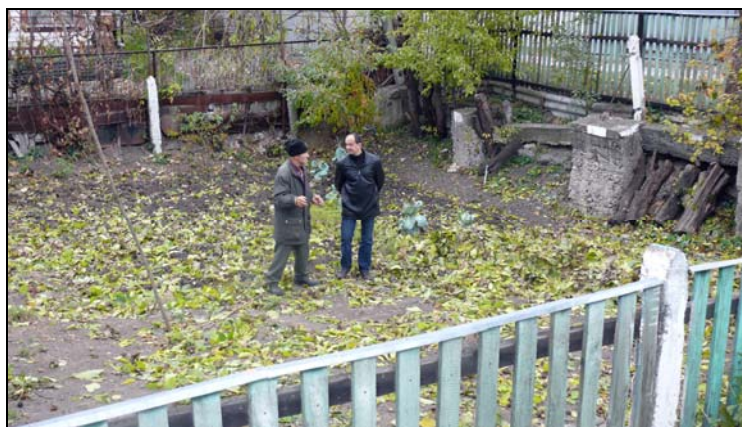
Фото Супруненко О.Б., 2015.

19. Лубни, м. Вул. 2-й Верхній Вал, садиба № 15.
Перстень з поховання кін. XVI – XVII ст.

Бронза.

Фото Сидоренка О.В., 2015.

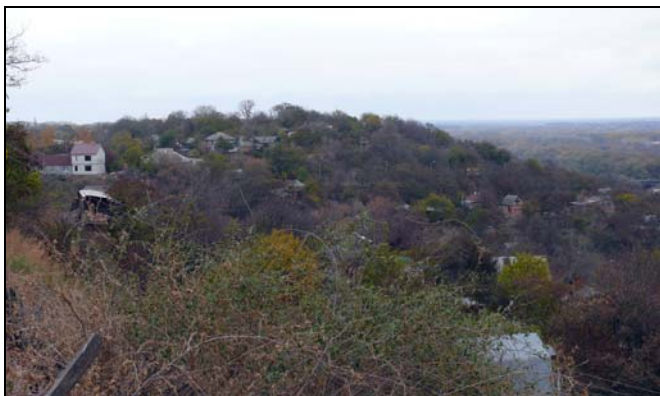
20. Лубни, м., Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл.
Заглибина фортечного колодязя Малого замку по вул. 2-й Верхній Вал, садиба № 11. *З південного заходу.*

Фото Супруненко О.Б., 2015.

21. Лубни, м., Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл.
В'їзд до Великого замку, по вул. 1-й Верхній Вал.
Із заходу (зі спуску вул. С. Разіна).

Фото Супруненко О.Б., 2015.

22-23. Лубни, м., Кулябки, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл. Мис, свого часу зайнятий верхнім посадом. Північно-західна і південно-східна частини, по вул. М. Халєвицького.

Із заходу та північного сходу.

Фото Супруненко О.Б., 2015.

24-25. Лубни, м., Олійниця, ур. і площа Слави, Лубенська міська рада, Полтавська обл. Олійницький яр та долина струмка Луб'янки. Ділянка в центральній частині фортеці. *З південного і заходу.*

Фото Супруненко О.Б., 2015.

26-27. Лубни, м., площа Слави та вул. Шевченка, Лубенська міська рада, Полтавська обл. Територія нагірного посаду і центру фортеці полкового міста. *З півночі і північного сходу.*

Фото Супруненко О.Б., 2015.

28. **Лубни, м.**, вул. С. Разіна, Лубенська міська рада, Полтавська обл.
Вершина Олійницького яру і в'їзд до Верхнього Валу. Зруйнована ділянка
на місці садиби за № 2 з культурними нашаруваннями давньоруського і
козацького часу. *З півночі.*

Фото Сидоренка О.В., 2014.

29. **Лубни, м.**, вул. С. Разіна, 2, Лубенська міська рада, Полтавська обл.
Зруйнована ділянка культурних нашарувань на місці садиби за № 2
з господарським об'єктом давньоруського часу. *З північного заходу.*

Фото Сидоренка О.В., 2014.

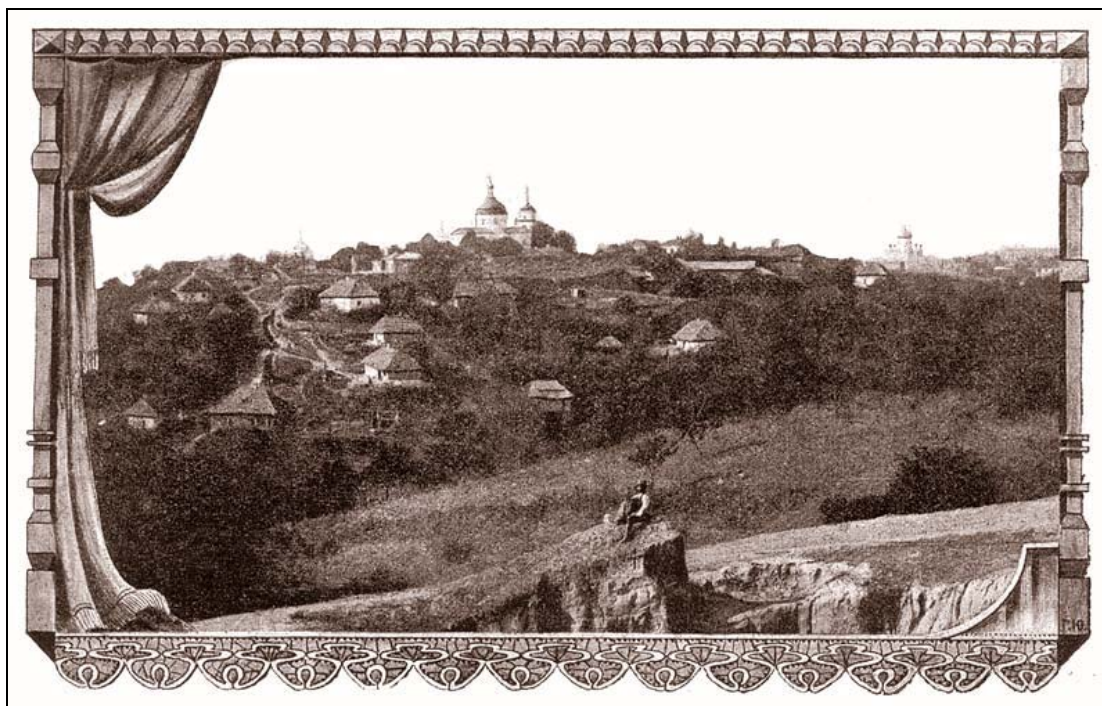
30. Лубни, м., вул. С. Разіна, 2, Лубенська міська рада, Полтавська обл.
Уламки вінець гончарного давньоруського посуду XI – поч. XIII ст. на
фрагмент горщика енеолітичної пивихинської культури. *Кераміка.*

Фото Супруненко О.Б., Коверко А.В., 2015.

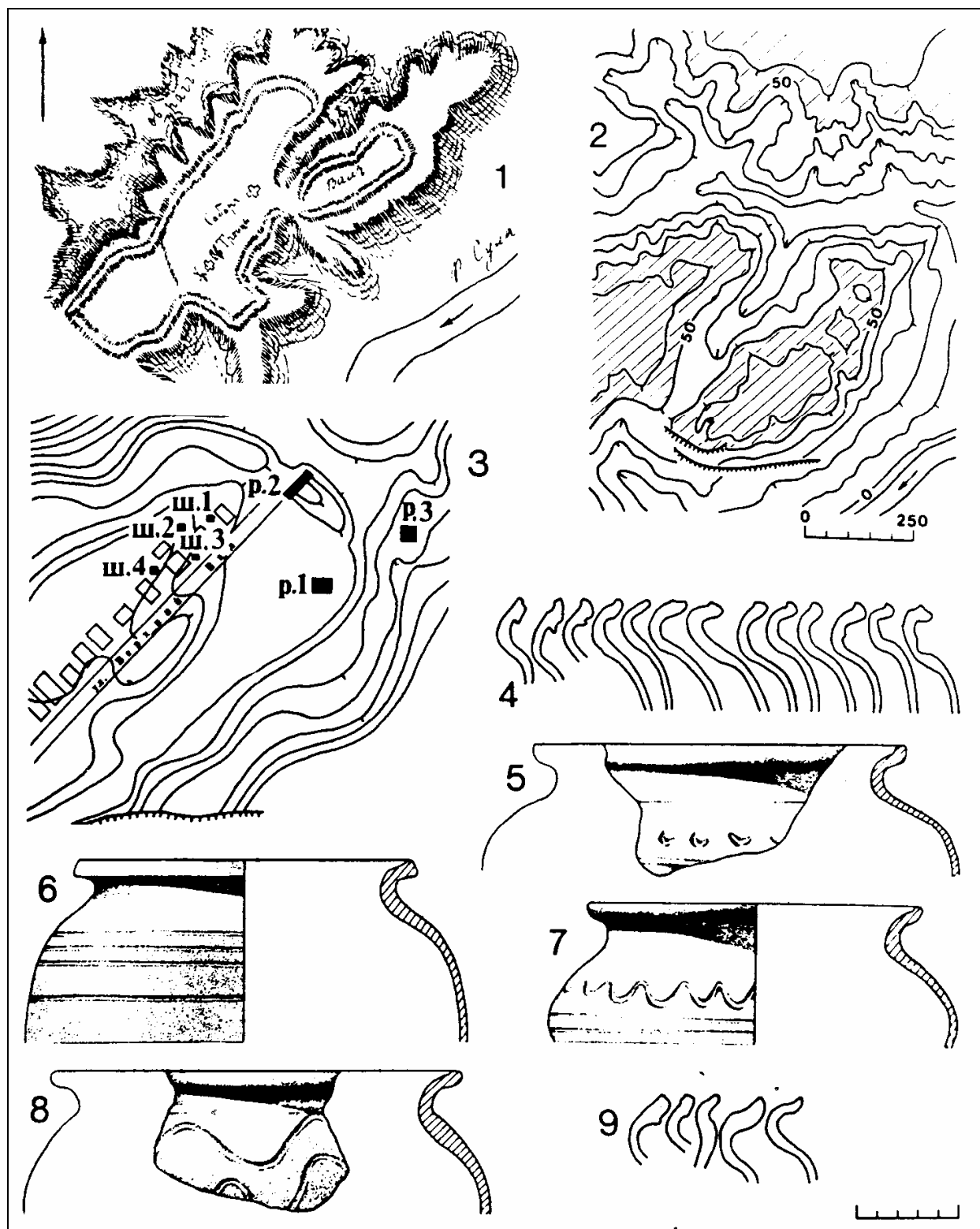
31. **Лубни, м.**, сучасна Лубенська міська рада, Полтавська обл. Верхній Вал.
З лівого берега Сули.

Рис. Соколовського П.О., 1902.

32. **Лубни, м.**, сучасна Лубенська міська рада, Полтавська обл.
Вигляд міста – ділянки нагірної частини посаду і фортеці.
Із західних відрогів схилів корінного берега Сули.

Фото Ходорківського М., 1900-ті рр.

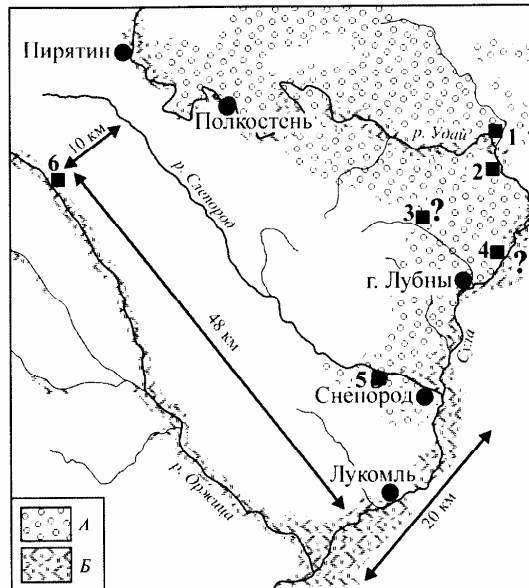
33. Лубни, м., Верхній Вал, ур. Лубенська міська рада, Полтавська обл.

1 – план залишків укріплень (за В. Г. Ляскоронським, 1901); 2 – генералізована топографічна зйомка ділянки Верхнього Валу із зоною розповсюдження нашарувань археологічного характеру (за Ю. Ю. Моргуновим, 1996); 3 – схема розміщення шурфів і розкопів О. Б. Сухобокова вздовж вул. 1-й Верхній Вал (за О. В. Сухобоковим, 1983);

4 – профілі вінець давньоруського гончарного посуду (за збіркою Лубен. КМ);

5–8 – давньоруська кераміка зі зборів І. І. Горенка; 9 – профілі вінець давньоруського посуду (за І. І. Ляпушкіним, 1947).

За Моргуновим Ю.Ю., 1996.

34. Лубни, м. на округа, Лубенський, Гребінківський та Оржицький райони, Полтавська обл. Давньоруські городища і поселення навколо літописного «міста» Лубен.

1 – городище літописної Многи; 2 – Хитці; 3 – Клепачі; 4 – Мгар; 5 – Олександрівка; 6 – Гребінка. А – давні ліси; Б – заплавні болота.

За Ю.Ю. Моргуновим, 2012.

Умовні позначення	
	межа міста
	ділянка пам'ятки монументального мистецтва
межі охоронних зон:	
	охорони архітектурних об'єктів
	охорони археологічного культурного шару
	межі зони регулювання забудови
	межі зони історичних культурних нашарувань козацької доби
	межі фортечних мурів Давньоруської та козацької доби за схемою Рігельмана 1746р.
	пам'ятка архітектури місцевого значення
	пам'ятка археології місцевого значення
	пам'ятка монументального мистецтва (пам'ятник)
	місця втрачених церков - доміант
	межа міста
	межі охоронної зони пам'ятки архітектури
	межі охорони археологічного культурного шару
	межі зони історичного ареалу
	межі зони регулювання забудови
	зона археологічних культурних нашарувань козацької доби
	межі фортечних мурів Давньоруської та козацької доби за схемою Рігельмана 1746р.
	межі рекомендованої зони охоронюваного ландшафту
	межа ботанічної пам'ятки природи
	ділянка пам'ятки архітектури місцевого значення
	ділянка пам'ятки монументального мистецтва
	ділянка археологічних культурних нашарувань
	ділянки фонові житлової забудови
	пам'ятка архітектури та містобудування місцевого значення
	пам'ятка археології місцевого значення
	пам'ятка історії місцевого значення
	пам'ятка монументального мистецтва (пам'ятник)
	місця втрачених церков - доміант
Експлікація втрачених церков - доміант	
①	Місце знаходження дерев'яної церкви Святої Великомучениці Варвари
②	Місце знаходження дерев'яної церкви Святої Трійці
③	Місце знаходження Соборної дерев'яної церкви Різдва Пресвятої Богородиці
④	Місце знаходження дерев'яної церкви трьох святих
⑤	Місце знаходження церкви Миколи Чудотворця
19	Залишки поселення і городища в ур. Верхній Вал

35. Експлікація до рис. 4 і 5. Умовні позначення.